

SZAKÁL IMRE*

A Magyarországi Ruszinok Néptanácsának jegyzőkönyvei (1918–1919)**

Rezümé. Kárpátalja 1918 és 1919 közötti történelmének megismeréséhez még sok, eddig nem kutatott forrás áll rendelkezésünkre. Jelen tanulmányban tíz, a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban fellelhető dokumentumot közlök. A források közreadásával az volt a célom, hogy segítsen a Magyarországi Ruszinok Néptanácsa történetének, illetve a régió helyzetének és kilátásainak megismerését a nevezett időszakban.

Резюме. В історичній літературі ситуація на Закарпатті у 1918-1919 роках ще детально не вивчена. У статті представлено десять архівних документів, які знаходяться в Державному архіві Закарпатської області. У документах знаходяться корисні дані про діяльність Русинської народної ради Угорщини та ситуацію на території тогочасного Закарпаття.

Abstract. In the historical literature there is no detailed information about the situation of Transcarpathia between 1918 and 1919. In my paper I would like to present ten documents from the documentary holdings of the State Archive of Transcarpathian Oblast. In the documents we could find useful information about the activity of the Ruthenian National Council of Hungary and the situation of the territory of Transcarpathia in 1918-1919.

Az 1910-es népszámlálás adatai alapján a Magyar Királyságnak 464 270 rutén anyanyelvű lakosa volt.¹ A latinosan rutén, a népnyelvben inkább ruszin vagy rusznyák elnevezéssel illetett lakosok az Északkelet-Felvidék megyéiben éltek nagyobb számban, nagyfokú szegénységben.² A ruszinok lakta területek gazdasági felemelését hivatott szolgálni a hegyvidéki akció. A gazdaságfejlesztési program főként az első világháború kitörése, s annak kedvezőtlen gazdasági hatásai, valamint következményei miatt nem tudott hosszú távú sikereket elérni.³ A megélhetési problémák egyik következménye volt a ruszin lakosság körében a XIX–XX. század fordulóján felerősödő kivándorlás. 1899–1914 között Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyéből több mint 90 000 ember kelt útra, főként az Amerikai Egyesült Államokba jobb kereseti lehetőségek reményében. A korabeli adatok alapján a kivándorló személyek több mint 60%-a volt „rutén

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék tanára Викладач Кафедри історії та суспільних дисциплін Закарпатського угорського інституту Teacher of Department of History, Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rákóczi II.

** A tanulmány elkészültét a Magyar Tudományos Akadémia Domus szülőföldi ösztöndíja támogatta.

¹ *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi Népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Budapest, 1912. 5. o.

² GÖNCZI Andrea: *Ruszin skizmatikus mozgalom a XX. század elején.* PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár – Beregszász, 2007. 16. o.

³ BRAUN László: *Hitelszövetkezetek a hegyvidéki kirendeltség keretében 1898 – 1910 között.* PoliPrint Kft. Ungvár, 2011. 30. o.

anyanyelvű”.⁴ A ruszinoknak nem csupán a gazdasági helyzetük volt rossz, műveltségi viszonyaik tekintetében is elmaradtak a többi magyarországi nemzetiség mögött. 1910-es adatok szerint a ruszin népesség körében az írni-olvasni tudók aránya mindössze 22,7% volt.⁵ A ruszinok körében a legnagyobb jelentőséggel bíró szervezet kétségtelenül a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye volt, mely a pravoszlavizmus és a nyugati kereszténység között egyfajta kultúrhatárt képezett. Az egyházmegye papsága és tanítói jelentették a szűk ruszin értelmiséget, akik hozzájárultak a népi kultúra és az anyanyelv megőrzéséhez.⁶ A XX. század első évtizedében, elsősorban a ruszinok szociális és gazdasági elégedetlenségének talaján megjelent a skizmatikus mozgalom, mely ugyan a görögkatolikus egyház pozícióit lényegesen nem tudta meggyengíteni, azonban a magyar vezetés reakciója a jelenségre, illetve a hosszan elnyúló máramarosi per visszhangja az első világháború végéig hatással volt egyrészt a magyar nemzetiségi politika nemzetközi megítélésére, másrészt a magyar államhoz hű görögkatolikus egyház és hívei viszonyára.⁷ Az első világháború kitörése a korábnál is sanyarúbb helyzetet teremtett a ruszinok lakta hegyvidéken. Ezt az állapotot nem csupán a hadigazdálkodásra történő átállás, de a 1914–1915-ös orosz betörések is tetézték. Ezen túl pedig a ruszin lakosság körében is magas volt a háborúban elesettek aránya. A három császári és királyi, valamint két honvédgyalozezred kötelékében harcoló ruszinok veszteségei elérték a 12 000 főt.⁸ A Nagy Háború hatása azonban nem csupán a kritikus gazdasági helyzetben, és az áldozatok magas számában mutatkozott meg. A 1914–1915-ös orosz betörések időszakában általános bizalmatlanság volt megfigyelhető az északkeleti vármegyék rutén lakosságával szemben, bár erre valós alapot nem szolgáltatottak, néhány elszigetelt esetet leszámítva, amikor az orosz hadsereg katonáival együtt fosztogattak.⁹ A ruszin lakosság hangulatának nem kedvezett ebben a feszült környezetben az sem, hogy a világháború éviben

⁴ BRAUN László: *Kivándorlás vidékünkéről a XIX–XX. század fordulóján*. In Acta Hungarica 18. évfolyam, Ungvár, 2007. 312. o.

⁵ BELUSZKY Pál: *A modernizáció területi differenciái a századelő Magyarországn*. In „...Ahol a határ elválaszt”. Trianon és következményei a Kárpát-medencében. Balassagyarmat–Várpalota, 2002. 17. o.

⁶ FEDINEC Csilla: *Az ungvári görög katolikus tanítóképző kultúrmissziója az észak-keleti Felvidéken*. In A magyar művelődés és a kereszténység – La civiltà ungherese e il cristianesimo. A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai, Róma-Nápoly, 1996. szeptember 9–14., szerk.: Jankovics József, Monok István, Nyerges Judit, Sárközy Péter, Budapest–Szeged, Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság-Scriptum Rt. 1998., 1813–1819. o.

⁷ GÖNCZI Andrea: *Ruszin skizmatikus mozgalom...*, i.m. 96. o.

⁸ SUSLIK Ádám: *Az Osztrák–Magyar Monarchia rutén katonasága az első világháború időszakában (statisztikai elemzés)*. In: Változó világ – változó közösségek a Kárpát-medencében. Határhelyzetek VI. A Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Kutatói Szakkollégiumának Évkönyve. Szerkesztette: Fedinec Csilla és Szoták Szilvia. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 2013., 59. o.

⁹ TUTUSKÓ Ágnes: *A kárpátaljai rutén nép reagálása az 1914–1915. évi orosz betörésekre*. Pro Minoritate, 2012. nyár. 65. old. lásd továbbá: TUTUSKÓ Ágnes: *Az 1914–1915. évi orosz betörések nemzetiségpolitikai vonatkozásai. Doktori (PhD) értekezés*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2016. http://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/DISS_T%C3%81_.pdf. Letöltés ideje: 2016. május 10.

kísérelték meg a cirill betűs írás kiszorítását, és a latin betűs írás ruszinok körében való meghonosítását, valamint a Julián-naptárról a Gergely-naptárra történő áttérést.¹⁰ Ezek az intézkedések a munkácsi egyházmegye területén feszültségeket szültek. Papp Antal püspök a naptárreformról így írt lelkészeinek 1918 őszén: „*A beérkezett hivatalos jelentésekből mély lelki fájdalommal látom, hogy az 1916. évi VI. körlevélben 2660. sz. a közölt rendelettel ugyanazon évi június hó 24-től kezdve behozott naptáregyesítés híveink egy részénél félreértéseket okozott és elégedetlenséget szült. [...] híveink egy része ezen, az ő javukat szolgáló céljainkat félreértve, nem tudott beleilleszkedni a naptáregyesítés által teremtett helyzetbe, hanem a reform által vallásos érzületében érezvén magát megbántottnak, a hívők és lelképásztoraik között olyan surlódások támadtak, amelyek a lelkek békéjét megzavarni alkalmasak.*”¹¹

Az első világháborúnak a XIX. század folyamán különböző szinten lezajlott nemzeti ébredésekre gyakorolt élénkítő hatása nem került meg az Északkelet-Felvidék ruszin lakosságát sem. A ruszinok körében, főként az értelmiségi réteg szűk volta miatt, a nemzetiségi ébredési mozgalom kevesebb sikerrel járt. Az Északkeleti-Kárpátoktól délre elterülő vármegyék ruszin lakossága mellett az erős érdekérvényesítő képességgel rendelkező egyesült államokbeli ruszin emigrációnak is befolyása volt a régió sorsára. A XIX. század végén – XX. század elején a jobb életkörülményekre vágyó ruszinok tízezrei hagyták el szülőföldjüket és telepedtek le nagy számban elsősorban Pennsylvaniában, Ohióban, New Yorkban és New Jerseyben. Főleg a görögkatolikus egyház szervezésének köszönhetően több társadalmi szervezetük is létrejött az első világháború idejére. Kiemelt jelentőséggel az Amerikai Ruszinok Néptanácsa bírt.¹² A néptanács 1918. július 23-án jött létre Homesteadben két görögkatolikus szervezet egyesülésével. Elnöke Nyikolaj Csopoj lett, a szervezet követeléseinek megfogalmazásával pedig Gregory Zhatkovych ügyvédet bízták meg.¹³ Guy E. Campbell demokrata kongresszusi képviselő támogatásával Zhatkovych fel tudta venni a kapcsolatot W. Wilson elnökkel. A megfogalmazott kívánságok: a ruszinok (az eredeti szövegben használt kifejezés: „Uhro-Rusy”, azaz magyar-oroszok) teljes függetlensége, ha ez nem lehetséges, akkor a területnek valamelyik szomszédos szláv országhoz csatolása autonóm jogokon, ha pedig Magyarország kötelékében marad, akkor is kapjon széles körű autonómiát.¹⁴ Az amerikai elnökkel való októberi találkozót követően Zhatokvichék Philadelphióban tárgyaltak T. G. Masarykkal, mely során a későbbi csehszlovák elnök felajánlotta a ruszin delegációnak a leendő csehszlovák államhoz való csatlakozás lehetőségét, és annak esetén a teljes körű ruszin autonómiát.

¹⁰ MAGOCSI: *The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus' 1848–1948...*, 72. o.

¹¹ KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2774.

¹² Uo. 77. o.

¹³ FEDINEC Csilla: *Kárpátalja történeti kronológiája 1918–1944*, Fórum Intézet, Dunaszerdahely, 2002. 13. o.

¹⁴ MAGOCSI, Paul Robert: *The Shaping of a National Identity Subcarpathian Rus' 1848–1948*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 1978., 83. o.

Az Amerikai Ruszinok Néptanácsa ezt követően tagja lett a Közép-Európai Demokratikus Szövetségnek, és aláírták Philadelphiában a független közép-európai népek nyilatkozatát.¹⁵ 1918. november 12-én pedig Scranton városában az amerikai ruszinok körében népszavazást rendeztek Szepes, Sáros, Zemplén, Abaúj, Gömör, Borsod, Ung, Ugocsa, Bereg és Máramaros területének hovatartozásáról. A „népszavazáson” az amerikai ruszin szervezetek képviselői vehettek részt, szavazatot minden öt fő után lehetett leadni. A szavazók arról dönthettek, hogy a nevezett területek függetlenek legyenek, vagy teljes autonómiát élvezve kerüljenek Csehszlovákia, Oroszország, Ukrajna kötelékébe, vagy maradjanak meg Magyarország részeként, ugyancsak autonóm jogokon. A szavazás pontos körülményei napjainkig nem ismertek. A szavazatot leadók 67%-a támogatta a Csehszlovákiához való csatlakozást, 28%-a az Ukrajnával való egyesülést. A leadott 1102 voks közül pedig mindössze 27 támogatta a teljes függetlenséget, 10 az Oroszországhoz csatolást, és 9 a Magyarországgal való egységet.¹⁶ A scrantoni eredményt Zhatkovych ismertette Masarykkal, illetve Wilson elnökkel és Robert Lensing amerikai külügyminiszterrel.¹⁷ A párizsi békekonferencián a csehszlovák delegáció ezzel az eredménnyel érvelt a régió Csehszlovákiához való csatlakozása mellett.

A Magyar Királyság kötelékében élő ruszinok között az első világháború végén felerősödött az ukrán orientáció is. Ennek kétségtelenül lendületet adott az a tény, hogy a Kárpátoktól keletre Galíciában, illetve a Dnyeper mentén is ukrán államalkotó törekvések bontakoztak ki. Különösképp a galíciai ukrán politikai szervezetekkel való együttműködés eredménye volt az, hogy 1919. január 8-án az ún. Hucul Néptanács Kőrösmezőn kikiáltotta a Hucul Népköztársaságot, mely eseményt egy Galíciából támogatott fegyveres felkelés is kísért. Mind a 42 tagot számláló Néptanácsot, mind a rövidke életű népköztársaságot Sztepan Klocsurak vezette.¹⁸ Az első világháborús tapasztalatokkal is rendelkező Klocsurak rendkívül szkeptikusan viseltetett a magyar kormányzat ruszin önrendelkezés kérdésének megoldására irányuló rendezési tervekkel szemben.¹⁹ A kőrösmezei mozi egyik termében megszerveződő tanács 1918. november 8-ra hívta össze a környék lakosságát, akik előtt megfogalmazott nyilatkozatban a létrejövő Ukrajnához való csatlakozást mondták ki. Ugyanebben a nyilatkozatban a magyar hatalom számlájára rótták fel a háború következtében elszenvedett súlyos veszteségeket, illetve az akkori és korábbi magyar kormányzatokat is azzal a váddal illették, hogy a „ruszin-ukrán” kultúra

¹⁵ FEDINEC: *Kárpátalja történeti kronológiája...*, 13. o.

¹⁶ MAGOCSI: *The Shaping of a National Identity...*, 85. o.

¹⁷ FEDINEC: *Kárpátalja történeti kronológiája...*, 13. o.

¹⁸ ПЕТРЕЦЬКИЙ, Віктор: *Історичні особливості становлення політичної еліти Закарпаття (перша чверть ХХ століття)*. Науково-дослідний інститут політичної регіоналістики. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2014. 27. o.

¹⁹ Erről részletesen lásd: КЛОЧУРАК, Степан: *До волі (Спомини)*, Карпатський Союз, Інк., Нью-Йорк, 1978. továbbá: МУШИНКА, Микола: *Лицар Волі: Життя і політично-громадська діяльність Степана Клочурака*. – Видання друге, змінене і доповнене. – Ужгород: Гражда, 2011.

gyakorlásának és fejlesztésének lehetőségétől megfosztották az illetékeseket.²⁰ A csatlakozási szándékukat 1919. január 2-án a Nyugatukrán Népköztársaság Nemzeti Tanácsának sztanyszlavi ülésén be is jelentették a Klocsurak vezette küldöttek. A csatlakozás gyakorlati megvalósítása céljából az orthodox karácsony idején, január 7-8-án felkelést szervezett a Hucul Néptanács a Kőrösmezőn állomásozó magyar helyőrség ellen.²¹ A „kőrösmezei kántálás”²² eredményeként kikiáltották a Hucul Köztársaságot, melynek területét fegyverrel kiterjesztették a Rahói járásra, előrenyomulásukat azonban a román hadsereg megállította.²³

1919. január 21-én pedig Huszton a Mihajlo Brascsajko ügyvéd által vezetett kongresszus kimondta Máramaros, Ugocsa, Bereg, Ung, Zemplén, Sáros, Szepes és Abaúj-Torna vármegyék ruszinjainak egyesítését Nagy Ukrajna ruszin-ukrán lakosságával.²⁴ A visszaemlékezések, illetve a kongresszus jegyzőkönyvei szerint az eseményen 150 település 420 küldötte vett részt, akik Mihajlo Brascsajko felszólalását követően döntöttek „*Uhorszka Rusz*” (Угорська Русь) Ukrajnával való egyesüléséről.²⁵ Az esemény időpontja azért is volt lényeges, mivel másnap, január 22-én Kijevben kimondták az Ukrán Népköztársaság és a Nyugatukrán Népköztársaság egyesülését. Az Ukrán Népköztársaság Direktóriumára Univerzálét adott ki az egyesülésről, mely szerint „*Uhorszka Rusz*” Galíciával és Bukovinával együtt a Nyugatukrán Népköztársaság kötelékében csatlakozott a „*Dnyepermenti Nagy Ukrajnához*”.²⁶ Az egyesülés deklarálása nem járhatott együtt valós területi egység megteremtésével, hisz az ukrán mozgalom sem a Dnyeper mentén, sem Nyugat-Ukrajnában nem volt képes fennhatóságot kialakítani. Előbbi területen a szovjet katonai térnyerés, illetve a kibontakozó polgárháború okozta káosz, utóbbin pedig a lengyel hadsereg térfoglalása tette lehetetlenné ukrán hatalom felállítását, a mozgalom széles körű társadalmi támogatottságának hiányáról, irányítói között megjelenő feszültségekről mint akadályozó tényezőkről nem is beszélve.²⁷

Témánk szempontjából különösen fontos a ruszinok körében megjelenő magyar orientáció, melynek elsődleges kifejezője a Magyarországi Rutének Népta-

²⁰ КЛОЧУРАК, Степан: *До волі (Спомини)*, Карпатський Союз, Інк., Нью-Йорк, 1978. 103–104.

²¹ FEDINEC: *Kárpátalja történeti kronológiája...* 49. o.

²² Klocsurak visszaemlékezései szerint annak érdekében, hogy ne keltsék fel a hatóságok figyelmét, a karácsonyi kántálás során jártak házról házra és szervezték meg a felkelést. – КЛОЧУРАК, Степан: *До волі (Спомини)*, ... 1978. 131. o.

²³ FEDINEC: *Kárpátalja történeti kronológiája...*, 53. o.

²⁴ БОЛДИЖАР, Михайло: *Закарпаття між світовими війнами. Факти, події, люди, оцінки*. Ужгород 2011., 13–40. o.

²⁵ ВЕГЕШ, Микола, ТОКАР, Маріан: *Карпато-українське державотворення. До 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України*. Ужгород, Видавництво УжНУ «Говерла», 2009., 132. o.

²⁶ ВЕГЕШ, Микола, ТОКАР, Маріан: *Карпато-українське державотворення. До 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України*. Ужгород, Видавництво УжНУ «Говерла», 2009., 134. o.

²⁷ Ettől részletesebben lásd: ГРИЦАК, Ярослав: *Нарис історії України: Формування модерної української нації ХІХ-ХХ ст.*, Генеза, Київ, 2000. továbbá: *Нариси історії української 1917-1921 років*. Друга книга. В. А. СМОЛІЙ (et.al.), НАН України. Інститут історії України. – Кн. 2. – К.: НВП «Видавництво „Наукова думка” НАН України», 2012.

nácsa²⁸ lett. A tanács létrejöttét Papp Antal püspök ösztönözte. A 1912-ben püspökké szentelt Papp Antal 1893-tól tevékenykedett a Munkácsi Egyházmegyénél, először mint egyházmegyei írnok, majd Firczák Gyula püspök titkáráként dolgozott, az egyházmegye vezetésének átvétele előtt pedig tizenegy évig egyházmegyei irodaigazgató volt.²⁹ Az egyházmegyében uralkodó állapotokat a püspök tehát évek óta figyelemmel kísérte. Az ungvári székhelyű ruszin ráda létrehozását legalább két ok miatt is fontosnak tarthatta az egyházmegye feje. Az egyik az őszirózsás forradalom győzelme következtében kialakuló változások voltak. A Magyar Népköztársaság létrejöttéről az 1918. november 5-én keltezett körlevelében a következőképp írt a püspök lelkészeinek: „Amidőn most Magyarország a világháború rettenetes véráldozatai és szenvedései árán, egy rövid, de annál lelkesebb és mondhatni vértelen politikai újjáalakulás folytán elérte teljes függetlenségét, lehetetlen, hogy híveink őszinte örömmel ne köszöntsék a szabadságnak felvirradó hajnalát. Meg vagyok róla győződve, hogy híveink mindenütt az őseiktől öröklött hűséggel állanak őrt ennek az új független Magyarországnak az ő véreikkel is megszentelt határain annál is inkább, mert ez a megújított, demokratikus Magyarország népünk részére is megadja mindazon jogokat, melyek az emberi méltóság elismeréséből s a szabadság, egyenlőség és testvéri szeretet elveiből folynak.”³⁰ Másrészt fontosnak tartotta a püspök, hogy az egyre terjedő propagandát, mely az egyházmegye lakosságát más államalakulatok iránti elkötelezettségre kívánta megnyerni, ellensúlyozzák a magyar állam iránti hűségre való felszólítással. Papp Antal ezt a szándékát a következőképp fogalmazta meg az egyházmegye egyik esperesének írott levelében: „Azt jelentették hozzám, hogy híveink egyes községekben az ukrán államhoz való csatlakozási vágyaknak adtak kifejezést. Bár arról is értesültem, hogy ez a megnyilatkozás az egyes községekben is annyira sporadikus jelenség, miszerint csak is egyes emberek véleményének mondható, mégis szükségesnek tartom esperes Úrnak s általa kerülete lelkészeinek figyelmét nyomatékosan felhívni ezen jelenségre, fölkérve mindnyájukat, hogy a lelkészetükben netalán mutatkozó hasonló s bizonyára csak is meggondolatlanságból, avagy esetleges titkos agitációból eredhető jelenséget szeretetteljes és okos felvilágosításaikkal feltétlenül megszüntessék.”³¹ Ugyanebben a levélben arra is felhívta a figyelmet, hogy milyen ígéretekkel lehet a hívekhez fordulni: „Hangsúlyozzák, a múltra bizony nem indokolatlanul fájdalmasan visszatekintő s a jövőben a múlthoz hasonló állapottól méltán félő híveik előtt, hogy a független és szabad Magyarország az itt lakó testvérnépeket, ezek önrendelkezési joga alapján ezeketán jobban fogja megbecsülni, szeretni s ezt intézményesen – saját főis-

²⁸ A jegyzőkönyvekben a néptanács különböző elnevezéseivel találkozhatunk. 1918 decemberéig Magyarországi Rutének Néptanácsának, helyenként Nemzeti Tanácsának nevezték, decembertől 1919 januárjáig Magyarországi Ruszinok Néptanácsa névvel illeték, majd januártól a Руська Рада elnevezést használták.

²⁹ VÉGHSEŐ Tamás: *Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet.* A Hajdúdorogi Egyházmegye és Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai. Nyíregyháza, 2015. 58. o.

³⁰ Державний архів Закарпатської області – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban KTÁL), Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2774.

³¹ KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

pánjaink, közigazgatási stb. tisztviselőink alkalmazásával a kulturális, szellemi, gazdasági és politikai jogok kiterjesztésével, illetve létesítésével fogja és már meg is kezdte biztosítani. S ennek biztos megvalósítását nem csak a mai Kormány ígérete, de a népek önrendelkezési joga alapján a művelt világ, az én főpásztori éber gondoskodásom s a híveink érdekeinek intenzívebb megvédésére alakult Magyarországi Ruthének Néptanácsa is biztosítja.”³² Elmondható tehát, hogy az egyházmegye vezetése fontosnak tartotta egy olyan görögkatolikus fennhatóság alatt működő tömörülés létrehozását, mely illeszkedik a Magyarországon létrejövő nemzeti tanácsok sorába, s így valamilyen módon kifejezhetik érdekeiket, ezzel együtt pedig közreműködhet a görögkatolikus klérus azon munkájában, mellyel az egyre erősödő magyar államellenes propagandát kívánták ellensúlyozni.

A tanács alakuló ülésére 1918. november 9-én került sor Ungváron. Az esemény jegyzőkönyve szerint jelen volt „több mint száz egyén és pedig egyháziak, világiak, városi lakosok, vidékiek, különféle értelmiségi osztálybeliek, iparosok és a köznép számos tagja”.³³ Az ülést Volosin Ágoston görögkatolikus lelkész, tanítóképzői igazgató nyitotta meg az Unió Könyvnyomda Részvénytársaság³⁴ igazgatói tagjaként, mely szervezet a tanács megalakulását előkészítette. Volosin volt az, ki Szabó Simon görögkatolikus kanonokot a tanács elnöki pozíciójára felterjesztette, akit végül a pozícióra meg is választottak. Az újdonsült elnök magyar és rutén nyelvű felszólalásában az ülésen felvázolta elképzeléseit a tanács működését illetően. A beszédből egyértelműen látszik, hogy a tanács létrehozásával csatlakozni akarnak ahhoz a folyamathoz, mely Magyarországon elkezdődött. Ezt a következőképp fogalmazta meg: „...halálos bűn volna népünk számára nem követelni azokat a jogokat, előnyöket és szabadságot, amelyeket az ország többi nemzetei meg fognak kapni.”³⁵ Beszédében ezen túl felhívta a figyelmet az elszakadási törekvéseket szító propaganda elleni fellépésre: „több helyütt Ukrajnához akarnak csatlakozni. A népet e veszedelemtől csak úgy lehet megmenteni, ha megnyugtadjuk, hogy van intézmény, mely az ő nemzeti és emberi jogait lelkiismeretesen és becsülettel akarja munkálni.”³⁶ Az ülésen megtörtént a tanács tagságának kijelölése, illetve egy intézőbizottság felállítása, a leglényegesebb esemény kétségtelenül azoknak a programpontoknak az elfogadása volt, melyek alapján a Magyar Nemzeti Tanácshoz való csatlakozásukat kijelentették:

„A Magyarországi Ruthének Néptanácsa kijelenti, hogy örömmel üdvözli az újjáalakuló független Magyarországot és csatlakozik a Magyar Nemzeti Tanácshoz a következő programpontok alapján:

³² KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776..

³³ KTÁL, Fond 1134. Op. 1. Od.zb. 1.

³⁴ Az Unió Könyvnyomda Részvénytársaság 1902 nyarán alakult, célja az ugyanebben az évben feloszló Szent Bazil Társaság kiadó tevékenységének folytatása. A Szent Bazil Társaság 1864-től működött Ungváron, célja a munkácsi és az eperjesi egyházmegyékben élő görögkatolikusok művelődésének előmozdítása volt. – Хроніка Закарпаття 1867-2010 – Kárpátalja évszámokban 1867-2010. Ужгород, Видавництво УжНУ «Говерла» 2011. 24. old. és Magyar Katolikus Lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/> - Letöltés ideje: 2016. április 29.

³⁵ KTÁL Fond 1134. Op. 1. Od.zb.1.

³⁶ Uo.

1. *A magyarországi ruthén nép ragaszkodik ősi hazájához és annak területi integritásához, egyúttal tiltakozik minden olyan törekvés ellen, mely a magyarországi ruthéneket az ősi magyar hazától elszakítani kívánja, vagy amely a haza állami egységét veszélyezteti.*
2. *A magyarországi ruhtén nép számára követeli a néptanács mindazon jogokat, melyeket a kialakuló új demokratikus Magyarország a nem magyarajkú népfajoknak juttatni kíván.*
3. *A gör.kath. ruhtén egyház részére külön autonomikus szervezetet kíván.*
4. *A hazai ruthén nép szellemi és anyagi életének és fejlődésének biztosítását célzó szociális földbirtok – és iparpolitikai reformok keresztülvitelét kívánjuk.*³⁷

Tevékenységüket azzal kezdték, hogy felhívást intéztek Károlyi Mihályhoz és Jászi Oszkárhoz, akikkel tárgyalást kezdeményeztek, illetve táviratoztak Sáros, Zemplén, Ung, Máramaros megyékbe, valamint Ungvár és Beregszász városába, mely szerint ők egyedül a ruszin nép hivatalos képviselői. Kezdeményezték tovább egy politikai párt létrehozását Ruszin Demokrata Párt néven. A ruszinok kérései részben találkoztak a magyar kormány politikájával, hisz 1918. december 21-én kiadták X. sz. néptörvényt, mely jogszabályba foglalta Munkács központtal a ruszin autonóm terület létrehozását. A törvény megjelenése körüli napokban érkezett a többi nemzeti tanács mintájára alakult ungvári tanács delegációja Budapestre, ahol Jászi Oszkárral folytattak tárgyalásokat. A néptörvény kiadását mindenképp üdvözölték.³⁸

A demarkációs vonalak kijelölése után a csehszlovák hadsereg 1919. január 12-én elfoglalta Ungvárt. Szabó Simon 1919. január 16-án tartott gyűlésen tájékoztatta a néptanácsot a csehszlovák katonai megszállásról, amellyel kapcsolatban, ahogy fogalmazott, „*passzive viselkedünk*”.³⁹ A csehszlovák hadsereg a demarkációs vonalat 1919 áprilisában lépte át, ezzel csatlakozott a román hadsereg akciójához az 1919 márciusában megalakult a tanácsköztársaság ellen, mely véget vetett a magyar fennhatóságnak a későbbi *Podkarpatska Rus* területén. 1919. május 8-án Volosin Ágoston vezetésével részben a Magyarországi Rutének Néptanácsának tagjaiból, és az eperjesi, valamint huszti tanácsokból létrejött a Központi Ruszin Néptanács – amely kimondta a Csehszlovákiához való önkéntes csatlakozást.⁴⁰

A párizsi döntést, akárcsak a csehszlovák állam létrehozását Tomáš Masaryk, Edvard Beneš és Milan Štefanik diplomáciai erőfeszítései alapozták meg. A békekonferencián a csehszlovák delegáció érvelése kettős volt. Elsőként a történelmi határok elvét hangoztatták a szudétánémet, a cseh, a morva és a sziléziai területek esetében. Szlovákia és a ruszin régió megszerzése céljából pedig a nemzeti önrendelkezés elvét hozták fel érvként.⁴¹ Valójában egyik elv sem érvényesült. Kárpátalja fontosságát mindenekelőtt az alapozta meg, hogy területén haladt keresztül

³⁷ KTÁL, Fond 151., Op. 4., Od. zb. 2776.

³⁸ KTÁL, Fond 1134., OP. 1., Od. zb. 1., 7. lap

³⁹ Uo. 4. lap.

⁴⁰ FEDINEC: *Kárpátalja történeti kronológiája...*, 55. o.

⁴¹ ROTHSCHILD, Joseph: *Csehszlovákia története a két világháború között*. Szeged, 1995. 10. o.

az a vasútvonal, amely biztosította a szárazföldi összeköttetést Csehszlovákia és Románia között.⁴² A békekonferencia „*a Kárpátoktól délre lakó rutének*” területét teljes autonómiát ígérve Csehszlovákiához csatolta az 1919. szeptember 10-én aláírt saint-german-en-lay-i békeszerződéssel.

*

A kutatómunka során a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár⁴³ iratanyagát vizsgáltam. Az iratcsoport, amelyekből forrásokat válogattam, a 1134. számú fond⁴⁴ volt. Ez egy igen sajátos alapegysége a beregszászi levéltárnak. Az elnevezése azt tükrözi, hogy a Központi Orosz (Ruszin) Nemzeti Tanács iratait tartalmazza. Ez a tanács 1919. május 8-án jött létre Ungváron az eperjesi, huszti, ungvári ruszin tanácsok egyesülésével, és mondta ki a Csehszlovákiához való önkéntes csatlakozást.⁴⁵ Azonban az levéltári gyűjteményben rábukkanhatunk a Magyarországi Rutének Néptanácsának irataira is. Ez azért jelentős, mivel, mint már fentebb említettem, ez volt az egyetlen magyar irányultságú ruszin tanács. A munkában ennek a szervezetnek az 1918 novembere és 1919 januárja között keletkezett és fennmaradt jegyzőkönyveit közlöm. Az iratokhoz tartozó regesztumok tartalmazzák az irat szerkesztett elnevezését, és amennyiben megállapítható volt, az irat keletkezésének idejét és helyét, valamint az irat forrását. Törekedtem a szöveg-hűsége, a korra jellemző szóhasználatot, nyelvi fordulatokat meghagytam. Bizonyos esetekben szükség volt a nyilvánvaló elírások javítására, illetve előfordulnak olyan kéziratos dokumentumok, ahol nem sikerült bizonyos szavakat kibetűzni. Ezeket az eseteket jegyzetben jeleztem.

**

Iratok

1.

A Magyarországi Rutének Néptanácsa alakuló ülésének jegyzőkönyve

Ungvár, 1918. november 9.

(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od. zb. 1, f. 1–5.)

*

Jegyzőkönyv

Mely felvétellett Ungváron, 1918. év november hónap 9. napján a Magyarországi Ruthének Nemzeti Tanácsának alakuló közgyűlésén. Jelen van több mint száz egyén és pedig egyháziak, világiak, városi lakosok, vidékiek, különféle értelmiségi osztálybeliek, iparosok és a köznép számos tagja.

Tárgy

1. Volosin Ágoston ungvári tanítóképezdei igazgató úr az emelvényre lép és rövid, de mély gondolatokkal telt beszédében tudomására hozza az

⁴² ROTHSCCHILD, Joseph: *Csehszlovákia története a két világháború között...*, 18. o.

⁴³ Державний архів Закарпатської області – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (továbbiakban KTÁL).

⁴⁴ Центральна руська народна рада, м. Ужгород. 1918-1919.

⁴⁵ FEDINEC CSILLA: A csehszlovákiához került Kárpátalja (1918–1921). In: Kisebbségi magyar közösségek a 20. században, FEDINEC CSILLA, BÁRDI NÁNDOR, SZARKA LÁSZLÓ, Gondolat, MTA Kisebbségkutatató Intézet, Budapest, 2008. 41. o.

egybegyülteknek, hogy most, midőn az új világalakulat a magyarországi ruthén nemzet kérdését is felszínre vetette, a ruthén nép kulturjavit jelenleg egyedül munkáló társaság az ungvári „Unió Könyvnyomda Részvénytársaság”⁷⁴⁶ igazgatósága, kötelezettségének tartotta megindítani azt a mozgalmat, illetőleg megalakítani azt a szervet, melynek joga van valóban a ruthén nemzet nevében beszélni s egyúttal célja a ruthén nemzet jogait és kívánságait pontosan körvonalazni s azok keresztülvitele végett Magyarország mostani törvényes kormányával érintkezésbe lépni. Épen ezért a fent említett intézmény igazgatósága folyó hó 6-án rendkívüli közgyűlésen meghatározott, hogy a mai napon nemcsak a magyarországi ruthén nemzet értelmiségét, vezetőit, hanem magát a köznépet is egybehívja a további teendők megbeszélése végett. Midőn most örömmel látja a megjelentek számából a rendkívülileg megnyilvánult érdeklődést és utalva azokra a külföldről ideirányított törekvésekre, melyek a ruthén népet ősi hazájuktól elszakítani kívánják s amelyek ellen a népnek egyetemlegesen tiltakozni kell üdvözli a megjelenteket s az előkészítő bizottság megbízásából ajánlja, hogy e népgyűlés elnökévé Dr. Szabó Simon kanonok urat [válassza].

A közgyűlés általános lelkesedés között elnökévé közfelkiáltással Dr. Szabó Simon munkácssegyházmegyei kanonokot választja meg, ki a megbízatást elfogadja.

2. Dr. Szabó Simon elfoglalja az elnöki emelvényt és megtartja a gondolatokban dús magyar és ruthén nyelvű beszédét. Nem annyira saját erejében bízik, mint inkább a megjelentek lelkes támogatásában és ügybuzgó érdeklődésében. Meggyőződése, hogy a magyarországi ruthéneknek is néptanácsot kell alakítani, mint ezt már az összes többi hazai nemzetek is megtették. Halálos bűn volna népünk számára nem követelni azokat a jogokat, előnyöket és szabadságot, a melyeket az ország többi nemzetei meg fognak kapni. Az eddigi dadogó kurzust meg kell változtatni. Nálunk eddig az volt a jelszó, hogy legjobb politika nem politizálni és nem nemzetieskedni, a mi még azzal is meglett toldva, hogy antinemeteskedés történt és a volt kormány imperialista politikáját szolgáltuk, meg hogy már mindenki meg volt győződve a ruthén nép faji jellegének elvesztéséről. Azonban gazda nélkül történt a számítás. A gondviselés megfordította az események menetének szekerrúdját. A nép meghallotta Wilson elnök ébresztő szavát s a maga faviskóiban szélteben beszél a nemzetek önrendelkezésének jogairól. A ruthén nép hamarosan követeli maga számára az életet s a nemzeti élet feltételeinek megvalósítását. A jelenlegi magyar nemzeti kormány ezt a jogot az ország területén minden nemzetnek megadta. Nálunk azonban speciális nehézségek merülnek fel. A nép ugyanis nélkülözi az értelmes nemzeti intelligenciát, mely őt politikai

⁴⁶ Az Unió Könyvnyomda Részvénytársaság 1902 nyarán alakult, célja az ugyanebben az évben feloszló Szent Bazil Társaság kiadó tevékenységének folytatása. A Szent Bazil Társaság 1864-től működött Ungváron, célja a munkácsi és az eperjesi egyházmegyékben élő görögkatolikusok művelődésének előmozdítása volt. – Хроніка Закарпаття 1867-2010 – Kárpátalja évszámokban 1867-2010. Ужгород, Видавництво УЖНУ «Говерла» 2011. 24. o., és Magyar Katolikus Lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/> - Letöltés ideje: 2016. április 29.

magatartásában vezetné- Ezen epochális időkben létének és jogainak érvényesítésében magára hagyatva, a maga zavaros ideológiájából kifolyólag tévedésekbe és szertelenségekbe esett. Így több helyütt Ukrainához kívánnak csatlakozni. A népet e veszedelemtől csak úgy lehet megmenteni, ha megnyugtatjuk, hogy van intézmény, mely az ő nemzeti és emberi jogait lelkiismeretes és becsülettel akarja munkálni. E mozgalom nem szeparasztikus, hanem ellenkezőleg Magyarország területi integritásának ügyét kívánja szolgálni a Ruthén Néptanács s azt a másik fontos célt, hogy a ruthén népet megnyugtassuk és ezen eszme köré gyűjthessük. Az eljárásban és működésben az a jó angol jelszó vezessen: *Honesty is the best policy – A becsületesség a legjobb politika.*” A szándék becsületes s becsületesen akarjuk megvalósítani a munkát. Őseink hagyományát követjük *pro patria et libertate!*

3. Dr. Szabó Simon elnök, miután az ülést megnyitja, jegyzőkönyv vezetésére felkéri dr. Grigány Gyula teológiai tanárt, a jegyzőkönyv hitelesítésére pedig Gulovics Tivadar gimnáziumi és Stéfán Ágoston tanítóképző intézeti tanárokat.

A nevezettek a felszólítást, illetőleg megbízást elfogadják.

4. Dr. Szabó Simon elnök felhívására a népgyűlés egyhangú lelkesedéssel mondja ki, hogy megalakítja a Magyarországi Ruthének Néptanácsát, és ezután az elnök felolvastatja magyar és ruthén nyelven a Magyarországi Ruthének Néptanácsának az előkészítő bizottság által előre összeállított és a „Hayka” című ruthén nyelvű néplapban közzétett programpontjait és kéri azoknak megbeszélését és elfogadását. A programpontok a következők:

„A Magyarországi Ruthének Néptanácsa kijelenti, hogy örömmel üdvözli az újjáalakuló független Magyarországot és csatlakozik a Magyar Nemzeti Tanácshoz a következő programpontok alapján:

1. A magyarországi ruthén nép ragaszkodik ősi hazájához és annak területi integritásához, egyúttal tiltakozik minden olyan törekvés ellen, mely a magyarországi ruthéneket az ősi magyar hazától elszakítani kívánja, vagy amely a haza állami egységét veszélyezteti.

2. A magyarországi ruthén nép számára követeli a néptanács mindazon jogokat, melyeket a kialakuló új demokratikus Magyarország a nem magyarajkú népfajoknak juttatni kíván.

3. A gör.kath. ruthén egyház részére külön autonomikus szervezetet kíván.

4. A hazai ruthén nép szellemi és anyagi életének és fejlődésének biztosítását célzó szociális földbirtok – és iparpolitikai reformok keresztülvitelét kívánjuk.”

Dr. Hadzsega Gyula, Gulovics Tivadar, dr. Hadzsega Bazil, Dudinszky István, Flenyko János, Kossey Elek, Bacsinszky Tivadar, dr. Eckmann János és mások magyar és ruthén nyelvű felszólalásai után a Néptanács a fenti programpontokat elfogadja és hangsúlyozza, hogy ezentúl a magyarországi ruthén nép nevében beszélni senki más nincs feljogosítva, mint a Magyarországi Ruthének Néptanácsa.

5. Volosin Ágoston úr jelenti a Néptanácsnak, hogy dr. Novák István eperjesi püspök úr önmaga, káptalana, mint a hívei nevében a programpontokat fenntartás nélkül elfogadja. Lelkesedéssel fogadtatik, és örvendetes tudomásul szolgál

6. Dr. Szabó Simon elnök úr felkéri a Népgyűlést, hogy ejtse meg az intéző bizottság és a tanács megválasztását.

A népgyűlés az Intéző-Bizottság tagjait így alakítja meg. Elnök: dr. Szabó Simon, alelnök: Kossey Elek, titkár: Volosin Ágoston, Pénztáros: Gulovics Tivadar, jegyző: dr. Grigány Gyula és dr. Kaminszky József.

A Néptanács tagjaiul pedig a következőket választja meg: Beszkid Antal (Budapest), Bihary Emmánuel (Bártfa⁴⁷), Bilák Sándor (Kövesliget⁴⁸), dr. Demjanics Emil (Budapest), Demeter Mihály (Ungvár⁴⁹), Dolinay Péter (Pálosremete⁵⁰), Duliskovics Elek (Ungvár), dr. Egressy Gyula (Técső⁵¹), dr. Ekmann János (Munkács⁵²), Fenygyor Igor (Nagyberezna⁵³), Flenykó János (Órdarma⁵⁴), Földesi Gyula (Ungvár), Gebé Péter (Ungvár), Gorzó Elek (Kökényes⁵⁵), Homa Joakim (Munkács), Hnátkó Emil (Gálszécs⁵⁶), Kacsanóvszky József (Budapest), [...] ⁵⁷, Koleszár János (Ungvár), Leukánics Emil [...] ⁵⁸, Mihálka János (Csongova⁵⁹), Neviczky Emil (Sárosújlak⁶⁰), Neviczky Konstantin (Radváncz⁶¹), Pásztor Sándor (Ungvár), dr. Pedrik Igor (Torna⁶²), Polivka János [...] ⁶³, dr. Rusznák Miklós (Eperjes⁶⁴), dr. Stéfán Ágoston (Rahó⁶⁵), Szabó Endre (Máramarossziget⁶⁶), Szabó Eumén (Nagyszöllős⁶⁷), Szkunzevics Kornél (Budapest), Tegze László (Sóhát⁶⁸), [...] ⁶⁹ Volenszky Kálmán (Nagyszöllős), Vrabely Mihály (Budapest), Zseltvay Viktor (Ungvár)

7. Volosin Ágoston előterjeszti egy népnevelési egyesület szervezését.

⁴⁷ Bártfa, Bardejov (Szlovákia)

⁴⁸ Kövesliget, Драгове (Ukrajna)

⁴⁹ Ungvár, Ужгород (Ukrajna)

⁵⁰ Pálosremete, Ремеі (Románia)

⁵¹ Técső, Тячів (Ukrajna)

⁵² Munkács, Мукачеве (Ukrajna)

⁵³ Nagyberezna, Великий Березний (Ukrajna)

⁵⁴ Órdarma, Сторожниця (Ukrajna)

⁵⁵ Kökényes, Тернове (Ukrajna)

⁵⁶ Gálszécs, Sečovce (Szlovákia)

⁵⁷ Kibetűzhetetlen szó

⁵⁸ Kibetűzhetetlen szó

⁵⁹ Nagycsongova, Боржавське (Ukrajna)

⁶⁰ Sárosújlak, Údol (Szlovákia)

⁶¹ Radvánc, Радванка (Ukrajna)

⁶² Torna, Turňa nad Bodvou (Szlovákia)

⁶³ Kibetűzhetetlen szó

⁶⁴ Eperjes, Prešov (Szlovákia)

⁶⁵ Rahó, Рахів (Ukrajna)

⁶⁶ Máramarossziget, Sighetu Marmaіiei (Románia)

⁶⁷ Nagyszöllős, Виноградів (Ukrajna)

⁶⁸ Sóhát, Чорноголова (Ukrajna)

⁶⁹ Kibetűzhetetlen szavak

A közgyűlés ezen egyesület megalakítását szükségesnek mondja ki és a korábbi lépések és a korábbi lépések intézkedésére a Néptanácsot felhívja. [...]

Dr. Szabó Simon elnök, miután felszólítja a népgyűlést, hogy pénzbeli adományaikkal járuljanak hozzá az előforduló rendkívüli költségek fedezéséhez, lelkesítő beszéddel berekeszti a népgyűlést, mely Duchnovics Sándor „Подкарпатский русины оставте глубокий сонъ”⁷⁰ kezdetű hazafias dalával ért véget.

Dr. Grigány Gyula s.k.
jegyző

Dr. Szabó Simon s.k.
elnök

Hitelesítjük:
Gulovics Tivadar s.k.
Stéfán Ágoston s.k.

2.

Jegyzőkönyv a Magyarországi Rutének Néptanácsának üléséről Ungvár, 1918. november 28.

(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb. 2. f. 2–5.)

*

69/918

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Rutének Néptanácsának 1918. november 28-án tartott tanácsüléséről. Elnököl dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József vezeti.

Elnök megnyitja után a jegyző fölolvassa a f. évi november hó [...] ⁷¹ tartott tanácsülések s a f. évi november hó [...] ⁷² napjain tartott intézőbizottsági ülések jegyzőkönyveit.

A tanácsülés a jegyzőkönyveket hitelesnek jelenti ki.

Gulovics Tivadar ismerteti a hajasdi⁷³ körjegyző jelentését az ungvári Magyar Nemzeti Tanácshoz. Nevezett körjegyző többek között azt is kiemelte jelentésében, hogy a felvidéki nép hangulata nem fedi a Magyarországi Rutének Néptanácsának álláspontját, sőt a hajasdi körjegyzőség lakossága ukrán érzelmű, amit azon tény mutat, hogy e községek bírái nem voltak hajlandók esküt tenni a Magyar Nemzeti Tanácsra. Előadja, hogy a bírák azért tagadták meg az esküt, mert tovább szolgálni nem kívántak, s ebbeli kívánságukat már előbb közölték főbírájukkal, aki azonban nem volt hajlandó őket állásukból fölmenteni. Az ungvári Nemzeti Tanács elnöke is közölte szólóval, hogy a hajasdi körjegyző jelentése nem fedi e tekintetben a valóságot.

Tudomásul szolgál.

⁷⁰ Kárpátaljai ruszinok ébredjete a mély álomból

⁷¹ Hiányzó dátum

⁷² Hiányzó dátum

⁷³ Hajasd, Волосянка (Ukrajna)

Dr. Kaminszky József kifejti a nyilvános szívbéli agitatív halaszthatatlan szükségességét. A kiadások fedezésére megkérendő a kormány, a kormánybiztos-főispánnak ideérkezése után azonnal kimerítő jelentés teendő.

Neviczky Konstantin az ungi Fölvidkről kapott jellemző esetekkel érvel a helyszíni agitálás mellett, kívánatosnak tartja a köznép köréből választani agitátorokat.

Elnök a máramarosi helyzetet ismerteti, a maga részéről szintén sürgősnek tartja a szóbeli agitálás megkezdését.

Karczub Géza fontosnak véli ellenagitatio szervezését ott, ahol az agitálás programunk ellen máris érezhető eredményeket ért el.

A helyzetről s az agitatio gyors megindításával a kormánybiztosnak kimerítő jelentés teendő.

Dr. Andrásró, mint máramarosi ember közvetlen kapcsolatait mondja el, ismerteti a bedői⁷⁴ gyűlés befolyását. Az a meggyőződése, hogy a néppel lehet beszélni s meg lehet győzni a mi álláspontunk helyességéről. Úgy látta, hogy vallási kérdésekben a nép azon vidéken hajthatatlan, jobbnak véli a vallási kérdések fessegetésének egyelőre mellőzését. Az agitatio kérdésében mindenben csatlakozik dr. Kaminszky József nézetéhez.

Gulovics Tivadar ismerteti a kisgejőczi⁷⁵ görög katolikus magyarok sérelmét, akik a református többség nyomása alatt a községi elöljáróságba soha egy emberünket sem tudták bejuttatni. Szóló beszélt az ungvári járás főszolgabírójával, aki kijelentette neki, hogy a közeli napokban járásának minden községében átválaszthatja az elöljáróságot s biztosította szót arról, hogy a kisebbség részéről is be fog választani elöljárósági tagokat. A jelöltek megbízhatóságáról a lelkésztől kér információt.

Tudomásul.

Gulovics Tivadar jelenti, hogy a mai napon megjelent Köblér⁷⁶ község lakosainak küldöttsége a zsidó bíró vezetésével s közölte tanácsunk intézőségével a község kívánalmait. Felszólítottuk őket, hogy alakítsák meg a tanácsot a s alakuló gyűlésük jegyzőkönyvét kívánalmaikkal egyetemben terjesszék be tanácsunkhoz. Kifejeztük rosszallásunkat afelett, hogy községük élén zsidó áll. Ugyancsak Alsópásztélytól⁷⁷ is megjelent a nép küldöttsége s panasolta, hogy bár a nép mindig a maga köréből akart bírót választani, a járási főszolgabíró legutóbb is zsidót jelölt.

Az esetek közlendők a kormánybiztossal.

Gulovics Tivadar olvassa a munkácsi püspök átiratát a máramarosmegyei visóvölgyi rutén községek helyzetéről a bekebelezéssel szemben.

Felhívandók a községek, hogy közgyűlésen fejezzék ki tiltakozásukat s a jegyzőkönyveket terjesszék be hozzánk.

⁷⁴ Bedóháza, Бедевля (Ukrajna)

⁷⁵ Kisgejős, Мали Геївці (Ukrajna)

⁷⁶ Köblér, Кибляри (Ukrajna)

⁷⁷ Alsópásztély, Бегендяцька Пастіль (Ukrajna)

Ugyanő ismerteti [...] ⁷⁸János, a *Negyilja* szerkesztőjének levelét a lapjánál a cirill betűk behozatala, helyeslten visszaállítása iránt.

Távíratilag kérendők föl a földművelési és nemzetiségügyi miniszterek.

A jegyző fölolvassa a kormánnyal folytatott tárgyalások alapjául szolgáló budapesti előértekezleten fölvelt jegyzőkönyvet.

Mint történeti jelentőségű okirat irattárba teendő.

Gulovics Tivadar fölemlíti, hogy a budapesti végrehajtó bizottságnál oly egyén neve is kombinációba jött, mint Tóth Ferenc, aki görögkatholikus ugyan, de nem rutén. Figyelmeztetendő budapesti végrehajtó bizottságunk, hogy tagjai kiegészítésénél gondosan ügyeljen arra, hogy a vallás ne vétessék egynek a nemzetiséggel.

Közlendő a budapesti végrehajtó bizottsággal.

Neviczky Konstantin szükségesnek és időszerűnek látná a rutén kanton határainak megállapítását.

A békekonferencia hatáskörébe tartozik.

Ugyanő különösnek tartja, hogy üléseink tárgyalási nyelve nem kizárólag rutén. Javasolja a rutén tárgyalási nyelvet.

Elnök: Habár közölünk mindenki beszél ruténul, de köznyelven sokaknál nehezségbe ütközik a nehezebb szöveg kifejezése. Felhossa az ír és angol példát. Most kezdetben maradjunk meg eddigi gyakorlatunk mellett.

Tudomásul.

Jegyző felolvassa dr. Volenszky Kálmán kormánybiztos-főispán kiáltványát Ugocsa vármegye közönségéhez.

Tudomásul, hírlapilag közlendő.

Dudinszky Tivadar kéri tanácsunkat, hogy a néphez küldött kiáltványok, röpiratok tót nyelven latin betűkkel is kiadassanak, mert pl. a Szobránc ⁷⁹vidéki nép a cirill betűs rutén kiadványokat nem érti.

Az ülés helyesli a kérelmet, a megoldást az intézőbizottságra bizza.

Petrik Jenő indítványozza, hogy a helyi tanácsok megalakulásánál a nép leszavaztatandó, a jegyzőkönyvet a résztvevők írják alá. Ez által már most képet nyerhetünk a rutén nyelvterület plebiszituma eredményéről.

Tudomásul szolgál. közlendő a lapokban.

Földessi Gyula bejelenti, hogy a saját neve alatt és költségén kiáltványt intéz a néphez. Bemutatja a kiáltvány szövegét.

Amennyiben, mint tanácsunk tagja e minőségének kitüntetésével bocsátja ki a kiáltványt, az ülésnek nincs ez ellen kifogása.

Vaszócsik Gyula az agitálásnál felajánlja a maga szolgálatát.

Tudomásul szolgál.

Dr. Kaminszky József
jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

⁷⁸ Kibetűzhetetlen szavak

⁷⁹ Szobránc, Sobrance (Szlovákia)

4.

A Magyarországi Rutének Nemzeti Tanácsa intézőbizottságának rendkívüli üléséről készült jegyzőkönyv**Ungvár, 1918. december 1.****(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb.1, f. 6–9)**

*

Délutáni ülés 4 órákor.

Jegyzőkönyv

A Magyarországi Rutének Néptanácsa intézőbizottságának 1918. december hó 1-én tartott rendkívüli üléséről. Elnököl: dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József vezeti. A tagokon kívül jelen vannak: dr. Kutkafalvi Miklós beregi főispán és Kossey Elek beregi főesperes.

Elnök üdvözli Bereg megye első rutén főispánját. Kossey Elek a közeli országgyűlési és törvényhatósági választások sürgősen követelik, hogy a ruténség is politikailag szerveződjék. Mi a választásoknál csak úgy érvényesülhetünk, ha a választókerületek a mi érdekeinknek megfelelően lesznek megalkotva. A Vázsonyi-féle beosztás⁸⁰ teljesen kiszolgáltatta a ruténséget a magyarságnak. Javasolja, hogy Néptanácsunk maga dolgozza ki a rutén kerületek tervezetét és annak keresztülvitelét követeljük a kormánytól.

Volosin Ágoston indítványozza, hogy előbb kérjük ki a kormánytól a másik munkálatban lévő tervezetet s rámutatva a hiányokra, esetleg sérelmekre, tegyük meg rá megjegyzésünket s így vigyük keresztül a rutén területeknek érdekeinknek megfelelő beosztását. Mindenesetre először ismernünk kell a kormány tervezetét.

Dr. Kaminszky, dr. Grigány, Gulovics, dr. Kutkafalvi felszólalása után az intézőbizottság kimondja, hogy követeljük a választókerületeknek ethnográfiai alapon való beosztását, erről dr. Szabó Oreszt kormánybiztos útján értesítjük a kormányt és a kormánybiztost felkészítjük, hogy jogainkat a választókerületek beosztásánál érvényesítse.

Volosin Ágoston indítványozza egy önálló rutén politikai párt megalakítását, melynek a „Rutén Demokrata Párt” elnevezést ajánlja. A választásoknál csak úgy érvényesülhetünk, ha mint önálló politikai párt állítunk jelölteket.

Gulovics Tivadar csatlakozik az indítványhoz, dr. Kaminszky József szükségesnek tartja, hogy a Rutén Demokrata Párt programja a maga demokratikus tartalmával ne legyen kevesebbet ígérő, mint a vele szembekerülő más pártok. Nekünk versenyképeseknek kell lennünk. Dr. Kutkafalvi, Gulovics és Dr. Grigány rövid felszólalása után az intézőbizottság kimondja a Rutén Nemzeti Demokrata Párt megalakulását, a program kidolgozásával dr. Kaminszky Józsefet bízza meg, elhatározza, hogy a párt megalakulásának ténye és programja

⁸⁰ Az 1918. évi XVII. törvénycikkre utal, mely Lex Vázsonyiként ismert, és Vázsonyi Vilmos által 1917-ben a törvényhozás elé terjesztett választási törvényjavaslat átdolgozott változata.

annak idején a rutén lapokban, a G.K. szemlében⁸¹ és a fővárosi lapokban közlendő.

Az ülés folyamán megjelent Pajkossy István ungdaróci⁸² h. lelkész előadja, hogy a helybeli közjegyző közgyűlést hirdetett, melyen a képviselőket meg akarja szavaztatni az állami iskola és óvoda tannyelvét illetően.

A képviselői gyűlésen lelkész olvassa föl a tannyelvre vonatkozó miniszteri rendeletet s figyelmeztesse a közjegyzőt, hogy nincs joga ezen ügyben a népet leszavaztatni.

Dr. Kutkafalvi főispán szükségesnek tartja, hogy a megalakult Rutén Demokrata Párt önállóságának és szabad működésének fenntartása mellett csatlakozzék a mostani kormányzó pártok egyikéhez. A maga részéről ajánlja a Károlyi-pártot⁸³, mint az egyesült polgári pártot.

Gulovics, dr. Kaminszky és Szabó Simon ellenzik a csatlakozást, és a választások idején valós kölcsönös támogatásnak nincsenek ellene.

Az intéző bizottság kimondja, hogy előbb alakuljanak meg, a párt állásfoglalása más pártokkal későbbi idők dolga.

Dr. Lukács Géza a kormányhoz intézendő memorandum szövegét terjeszti be az ungvári törvényszék visszaállításáról. Jegyző felolvassa az emlékiratot.

Köszönettel tudomásul veszik ezen nagyfontosságú és aktuális kérdésfelvetést. Felterjesztés intézendő az igazságügyi miniszterhez és az összkormányhoz. Kiemelendő az a tény, hogy az ungvári törvényszék felállításáról 1909-ben törvényjavaslat került az országgyűlés elé, melyet a Tisza-kormány ígérete dacára levett a napirendről, kiemelendő az is, hogy Beregszász⁸⁴ színmagyar város, az ottani törvényszék is színmagyar vidéken fekszik, az Ung megyei ruténség pedig lakhelye közelében nem bír törvényszékkal.

Gebé Péter előadja, hogy az Ung megyében 1919. évben tartandó országos vásárok közül december 4-én Ungváron országos vásár lesz. Miután ünnepünk van e napon, a vásár átteendő a következő napra.

Főlirandó a kereskedelmi miniszternek.

K.m.f

Dr. Kaminszky József
jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

Jegyzőkönyv felvétel Ungváron a „Rutén Tanács” rendkívüli üléséről.

⁸¹ Görögkatolikus Szemle

⁸² Ungdaróc, Дравци (Ukrajna)

⁸³ Függetlenségi és 48-as Párt

⁸⁴ Beregszász, Берегове (Ukrajna)

5.

A Magyarországi Rutének Néptanácsa intézőbizottságának üléséről készült jegyzőkönyv**Ungvár, 1918. december 2.****(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb. 1, f. 10–11)**

*

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Rutének Néptanácsának 1918. december 2-án tartott intézőbizottsági üléséről. Elnököl dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József [vezeti].

[Az] elnök kifogásolja, hogy a Nauká⁸⁵-ban nincsen közölve a helyi tanácsok megalakulása.

Átirandó a szerkesztőséghez.

A betegsége miatt távollévő titkár helyett Gulovics Tivadar olvassa:

a felsőpásztélyi⁸⁶ rutén helyi tanács - ,

az alsósárad⁸⁷-,

a tizzaszirmai⁸⁸-,

a várkulcsai⁸⁹ rutén helyi tanácsok alakuló üléséről fölvetett s csatlakozásukat bejelentő jegyzőkönyveket.

Tudomásul szolgál, lapokban közlendő.

Ugyanő közli Dezsőfy János sóháti⁹⁰ kincstári főellenőr csatlakozó levelét.

Ugyanő jelenti Balog László és társai nagylyucska⁹¹ lakosoknak a Schönborn grófi hitelbizomány elleni birtokperében a földm. Miniszterhez beadott kérvényét, melynek másodpéldányát a munkácsi püspök intézkedés végett Tanácsunkhoz tette át.

Kiadatik véleményes javaslatétel végett dr. Kaminszky Józsefnek.

Jegyző olvassa Fenczik Endre panaszát a drugetháza⁹² lelkész, állami iskolai gondnoksági elnök panaszát amiatt, hogy Drugetháza község és a közokt. minisztérium között 1903. évben létesült szerződéses egyezmény ellenére az állami iskolában nem gör.kath. tanítónő, Csiszár Pálné öz. Kulina Emma van alkalmazva, aki ruténul nem tud, összeférhetetlen, stb.

Bejelentős, értesítendő, hogy nevezett tanítónő kicserélését a tanfelügyelőség-nél kell szorgalmazni. A megkérdezendő Ung megyei főispánnak jelentést tenni.

Jegyző olvassa Dolinay Péter levelét a Néptanács programjával ellentétes meggyőződése tárgyában. Kérdi, megtarthatja-e tanári tagságát. – Válasz adandó.

⁸⁵ A Nauka (Tudomány) 1886-tól Ungváron megjelenő ruszin lap.

⁸⁶ Felsőpásztély, Розтоцька Пастіль (Ukrajna)

⁸⁷ Alsósárad, Нижне Болотне (Ukrajna)

⁸⁸ Tizzaszirma, Дротинці (Ukrajna)

⁸⁹ Várkulcsa, Ключарки (Ukrajna)

⁹⁰ Sóhát, Чорноголова (Ukrajna)

⁹¹ Nagylyucska, Великі Лучки (Ukrajna)

⁹² Drugetháza, Зарічово (Ukrajna)

Gulovics Tivadar ismerteté Dandár János sztankóci⁹³ kántortanító levelét a régi naptár visszaállítása miatt a hívek körében támadt zúgolódásról. – Átírandó a püspöki kormányhoz.

K.m.f.

Dr. Kaminszky József
jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

1918. dec. 2. i.h.

Jegyzőkönyv felvétel Ungváron 1918. decz. 2-án tartott intéző bizottsági üléséről. (Elnökölt Dr. Szabó Simon)

6.

Jegyzőkönyv a Magyarországi Ruszinok Néptanácsának üléséről Ungvár, 1918. december 19.

(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb.1, f. 12–13)

*

71/1918

Jegyzőkönyv

A Magyarországi Ruszinok Néptanácsának 1918. december 19-én Ungváron tartott tanácsüléséről. Elnököl dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József jegyző vezeti.

Elnök megnyitja az ülést s fölhívja a jegyzőt az 1918. december 14-ki tanácsülésről s a december 16-ki intézőbizottsági ülésről fölvett jegyzőkönyvek fölolvására. – A jegyzőkönyvek hitelesítetnek.

Jegyző olvassa a nagyszöllősi, kiscsongovai⁹⁴, nagycsongovai⁹⁵, ölyvösi⁹⁶, magyarkomjátí⁹⁷, felsőkaraszlói⁹⁸, szőlősvégardói⁹⁹, ilonokújfalui¹⁰⁰, alsókaraszlói¹⁰¹, tekeházai¹⁰², gödényházai¹⁰³, rákospataki¹⁰⁴, verécei¹⁰⁵, király-

⁹³ Sztankóc, Stankovce (Szlovákia)

⁹⁴ Kiscsongova, Завадка (Ukrajna)

⁹⁵ Nagycsongova, Боржавське (Ukrajna)

⁹⁶ Ölyvös, Вільхівка (Ukrajna)

⁹⁷ Magyarkomját, Великі Ком'яти (Ukrajna)

⁹⁸ Felsőkaraszló, Гребля (Ukrajna)

⁹⁹ Szőlősvégardó, Підвиноградів (Ukrajna)

¹⁰⁰ Ilonokújfalu, Онок (Ukrajna)

¹⁰¹ Alsókaraszló, Заріччя (Ukrajna)

¹⁰² Tekeháza, Текове (Ukrajna)

¹⁰³ Gödényháza, Гудя (Ukrajna)

¹⁰⁴ Rákospatak, Горбки (Ukrajna)

¹⁰⁵ Veréce, Веряця (Ukrajna)

házai¹⁰⁶, alsóveresmarti¹⁰⁷, szászfalui¹⁰⁸, tiszasásvári¹⁰⁹, rakaszi¹¹⁰, mátyfalvi¹¹¹, tiszahetényi¹¹², felsőveresmarti¹¹³, és fakóbükki¹¹⁴ helyi tanácsok képviselőinek Nagyszöllősön tartott közös gyűléséről fölvetett, a csatlakozásukat bejelentő jegyzőkönyvet. – Tudomásul (vétetik) lapokban közlendő.

Felolvassa a felsőkaraszlói, füzesmezői¹¹⁵, nagyturjaszegi¹¹⁶ és poroskői¹¹⁷ helyi tanácsok alakuló és csatlakozó ülésének jegyzőkönyvét. – Tudomásul szolgál.

Ismereti Zúgó¹¹⁸ község lakosainak panaszát a gróf Serényi uradalom ellen. – Átteendő a kormánybiztosnak.

Előadja Balog László és társai nagylucskai lakosoknak a gróf Schönborn uradalom ellen a vall. és közokt. miniszterhez intézett kérvényét. – Pártolólag terjesztendő föl kormánybiztoshoz.

Felolvass a magyarországi Ruszin Demokrata Párt általa kidolgozott programjának tervezetét. – Sokszorosítandó s tárgyalás előtt szétosztandó a tanácsstagok között.

K.m.f

Dr. Kaminszky József
Jegyző

Dr. Szabó Simon
elnök

Jegyzőkönyv felvétellett Ungvárott a Magyarországi Ruthénok Néptanácsának tanácsüléséről.

7.

Jegyzőkönyv a Magyarországi Ruszinok Néptanácsának intézőbizottsági üléséről

Ungvár, 1918. december 23.

(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb. 2., f. 39–40.)

71/918

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Ruszinok Néptanácsának 1918 évi december 23-án tartott intézőbizottsági üléséről. Elnököl dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Kaminszky József, vezette.

¹⁰⁶ Királyháza, Королеве (Ukrajna)

¹⁰⁷ Alsóveresmart, Мала Копаня (Ukrajna)

¹⁰⁸ Tiszaszászfalu, Сасове (Ukrajna)

¹⁰⁹ Tiszasásvár, Тросник (Ukrajna)

¹¹⁰ Rakasz, Рокосів (Ukrajna)

¹¹¹ Mátyfalva, Матієве (Ukrajna)

¹¹² Tiszahetény, Гетиня (Ukrajna)

¹¹³ Felsőveresmart, Велика Копаня (Ukrajna)

¹¹⁴ Fakóbükk, Букове (Ukrajna)

¹¹⁵ Füzesmező, Лоза (Ukrajna)

¹¹⁶ Nagyturjaszög, Туриця (Ukrajna)

¹¹⁷ Poroskó, Порошкове (Ukrajna)

¹¹⁸ Zúgó, Гукливиий (Ukrajna)

Jegyző ismerteti az újszemerei¹¹⁹, unggesztenyési¹²⁰, turjavágási¹²¹, kapuszögi¹²² és fenyvesvölgyi¹²³ lelkészeknek a munkácsi e. m. kormányhoz intézett föliratát híveiknek politikai hangulatáról. Tudomásul szolgál.

Ismerteti a Ruszin Nemzeti Önállóság pártjának fölhívását.

Az 1919. január 21-i ruszin nemzetgyűlés határoz majd afölött, melyik pártprogramot teszi magáévá.

Titkár felolvassa a fenyvesvölgyi lelkész és jegyző följelentését az ottani postamester ellen.

Gulovics Tivadar, mint a főispán mellé kinevezett ruszin előadó közli, hogy a főispán már intézkedett ezen ügyben a Kassai postaigazgatóságnál.

Tudomásul szolgál.

Jegyző ismerteti a nagybereznai¹²⁴, drágabártfalvai¹²⁵, kölcsényi¹²⁶ és szélestói¹²⁷ helyi ruszin néptanácsok alakuló ülésének jegyzőkönyvét és csatlakozásukat.

Tudomásul szolgál azzal, hogy a sérelmeket és kívánalmakat tartalmazó jegyzőkönyvek visszavárolag átteendők az illetékes főispánhoz.

Gulovics Tivadar egyébírányú elfoglaltsága miatt kéri a pénztári teendők ellátása alól való ideiglenes fölmentését.

A pénztárost dr. Grigány Gyula helyettesíti.

Dr. Lukács Géza fölolvassa a létesítendő ruszin népbankról készített terjedelmes munkálatát.

Az intézőbizottság elismerő köszönetét fejezi ki dr. Lukács Géának munkájáért. A memorandum dr. Szabó Oreszt kormánybiztos útján fölterjesztendi a pénzügy miniszterhez.

K. m. f.

Kaminszky József

jegyző

1918. XII. 23. i. b. jkr.

71/1918

Dr. Szabó Simon

elnök

Jegyzőkönyv felvett a „Magyarországi Ruthének Néptanácsának” intézőbizottsági gyűlésén.

¹¹⁹ Újszemere, Сімерки (Ukrajna)

¹²⁰ Unggesztenyés, Лінці (Ukrajna)

¹²¹ Turjavágás, Тур'я Пасіка (Ukrajna)

¹²² Kapuszög, Ворочово (Ukrajna)

¹²³ Fenyvesvölgy, Ставне (Ukrajna)

¹²⁴ Nagyberezna, Великий Березний, (Ukrajna)

¹²⁵ Drágabártfalva, Доробратове (Ukrajna)

¹²⁶ Kölcsény, Кольчине (Ukrajna)

¹²⁷ Szélestó, Шелестово (Ukrajna)

8.

**A Magyarországi Ruszinok Néptanácsa heti gyűlésének jegyzőkönyve
Ungvár, 1919. január 9.**

(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od.zb. 6., f. 1–3. lap)

*

Jegyzőkönyv

mely felvétellett Ungváron, 1919 év január hó 9. napján a „Руська Рада” heti gyűlésén. Elnök: dr. Szabó Simon, jegyző: dr. Grigány Gyula.

Tárgy

1. Dr. Szabó Simon elnök elmondja budapesti utazásukat. Amikor felmentek a ruszin miniszter kinevezése már megtörtént. Ugyanakkor eszközölték a többi főbb hivatalok betöltését is, így az államtitkári kormányzói hivatalét. A küldöttség, melynek tagjai sorában volt dr. Szabó Oreszt miniszter és számos civil egyén, először Jászi nemzetiségi miniszterhez ment, mivel a miniszterelnök akkor el volt foglalva. A küldöttséget vezető elnök körülbelül a következő beszéddel járult a miniszterhez:

A ruszin nép háláját tolmácsolom azon alkalomból, hogy a Руська Крайна [sic!] megalkotása által a tényleg élő népek sorába léptünk. Tudjuk, hogy e tény megvalósításában a miniszter úrnak oroszlán része van. Ismertük a nevét és működését a háború előtti időkből is, midőn megvédeni igyekezett a gyámoltalan és szegény nemzeteket a hatóságok brutális túlkapásai ellen. Olvastuk a művét és cikkeit a nemzetiségi kérdés megoldásáról hazánkban. Természetes ennek folytán, hogy végtelen öröm és megnyugvással fogadtuk az új népkormány azon intézkedését, hogy nemzetiségi miniszternek éppen a miniszter urat hívták meg. Ekkor már biztosak voltunk, hogy ügyünk igazságos megoldást fog nyerni. Várakozásunk – hál' Istennek – gyors megoldást nyert a X. néptörvényben. Mély tisztelettel és hálával hódolunk ezért a miniszter úr előtt s kérjük, hogy e gyenge s a maga lábán járnai még alig képes intézményt – a Руська Крайнát [sic!] – tartalmas támogatásával a jövőben is kegyeskednék. A jó Isten áldja meg s éltesse sokáig, hogy eszményeit megvalósíthassa és sok öröme legyen bennök.

Jászi miniszter, ki igen meg volt hatva a ruszka rada figyelmétől, válaszában kijelentette, hogy nem kényszerből cselekedett, mikor a ruszin nemzet autonómiáját segítette megvalósítani, csupán régóta született elveinek és belső meggyőződéséből fakadó nemzetiségi politikájának gyakorlati megvalósításán fáradozott. Kifejezést adott a miniszter annak a reménynek is, hogy a ruszin nemzettel való további barátságos együttműködés nagyban hozzá fog járulni ahhoz, hogy a békekonferencia nem fog Magyarország feldarabolása mellett állást foglalni, hanem elfogadj azt az álláspontot, hogy a ruszin mintára oldják meg a magyarországi nemzetiségi kérdés egész komplexumát.

A miniszterelnök d. u. $\frac{3}{4}$ 3 órákor fogadta a küldöttséget az elnök [...] ¹²⁸ ezen szavakkal üdvözölte:

¹²⁸ Kibetűzhetetlen szavak

Midőn hírt vettünk a Руська Крайна [sic!] megalkotását kijelentő néptörvényről első érzésünk a hála volt a jó Isten s azon nemes férfiak iránt, kik e nagy tény magvalósításánál közreműködtek s első gondolatunk, hogy hálaérzetünket személyesen is s lehetőleg leggyorsabban kifejezzük miniszterelnök úrnak s a kormánynak azon nemesszívűségéért és készségért, hogy a wilsoni elvek megvalósítását már most, a békekötés előtt, alkalmazni méltányoltak a ruszin néppel szemben. Eltekintve azon körülménytől, hogy e néptörvény a legfényesebben s a legékebben szóló bizonyossága a magyar kormány becsületes s őszinte jövőbeli szándékainak, már különösen azon szempontból fontos e törvény, hogy úgy külső, mint belső ellenségeink támadásaival szemben megőrizte a pozíciókat. Külső ellenségeink azon szomszédjaink, akik azzal izgatják a ruszin népet, hogy a legnagyobb rosszat akkor választja magának, ha bennmarad a magyar állam kötelékében, a belsők pedig olyan testvéreink kik a magyar kormány iránt a nép között bizalmatlanságot szítva, azt idegen államalakulatokba csalogatják olyan indoklással, hogy a javunkra kiadott néptörvényben nincs kijelentve, hogy a ruszin népgyűlés beleegyezése s hozzájárulása nélkül nem változtatható meg. Hogy e tekintetben is leszerelhessük az ellenségeket, kérjük miniszterelnök urat, hogy ez a hiány és minden hiány korrektívumot nyerjen. Így fog megvalósulni az a gyakorlati princípium, hogy: clara pacta, boni amici. Miniszterelnök úr! Mi mindent elkövetünk, hogy, hogy a ruszin nép testvéri egyetértésben és szeretetben maradjon meg a magyar néppel és amidőn ismételve legmélyebb hálánkat fejezzük ki miniszterelnök úrnak az eddig tapasztalt kegyes jóindulatáért és megértéséért, kérjük, hogy kegyeskednék a jövőben is ami zsenge s még – úgyszólván – most járnai tanuló intézményünket a Руська Крайна [sic!] hathatós támogatásával segíteni.

Károlyi Mihály miniszterelnök válaszában hangsúlyozta, hogy az új esztendő új érárt jelent Magyarország történelmében. Ruszka Krajna kantonszerű megteremtése régi ideáljának részben való megvalósítása. Az az óhajta, hogy a Magyarországon élő összes nemzetek a wilsoni elvek alapján autonómiához jussanak és megalkothassák a keleti Svájcot. Sajnos eszméit nem tudta idejekorán megvalósítani, későn jutottak kormányra, amikor már annyira el volt rontva a helyzet, hogy már szinte kimondhatatlan akadályokba ütközik annak megvalósítása, amit pár hónappal előtt könnyen meg lehetett volna csinálni. Bízunk azonban a jövőben és abban, hogy a győztes entente-nál is felülkerekedik a jobb belátás és a békekonzferencián sikerülni fog jogainak megvédeni.

A Hodzsa Milán cseh-szlovák követel való tárgyalás főleg a ruszin minisztériumnál nem talált kedvező fogadtatásra. Azonban még a beregiek és máramarosiak is igen fontos dolognak deklarálták azon kérést, hogy mi fog történni velük a cseh-szlovák megszállással kapcsolatban.

Hodzsával Legeza Pál kormánybiztos és Volosin Ágoston titkár tárgyalt bizalmasan, majd dr. Reisman ügyvéd és [...] ¹²⁹ polgármester jelentek meg. Ezen

¹²⁹ Kibetűzhetetlen szavak

tárgyalásról a Рада titkára fog részletesen referálni a „Kárpát” című lap legközelebbi számában.

A Рада legelsőleg tudomásul veszi az elnök által előadottakat s a kiküldöttek fáradozásaiért köszönetet mond.

2. Bemutattatnak Tekeháza, Zúgó, Kiskolon¹³⁰, Alsókaraszló, Nagyábránka¹³¹ és Galambos¹³² községek csatlakozó jegyzőkönyvei.

Tudomásul szolgál.

3. Felolvastatik Beregpapfalva¹³³ helyi tanácsának panasza.

Átteendő a beregi főispánhoz.

4. Miután részletesen megbeszéltettek a „Руська Народна Партія” program-pontjai, elhatározottak, hogy a program-pontok sürgősen közlendők a lapokban s egyúttal másolatok küldendők a ruszin miniszterhez s a négy főispánhoz. A válaszok beérkezése után meg lesz állapítva a párt megalakulásának napja.

5. Felolvastatott az ungi főispán kormánybiztos átirata a nép megnyugtatósáról.

Tudomásul vétetik s a lapokban közlendő.

6. Volosin Ágoston előadja, hogy az egységes ruszin nyelv és irodalom megteremtése végett nélkülözhetetlen az irodalmi társaság megalapítása. A maga részéről ajánlja a „Duhnovics Irodalmi Társaság” szervezését legközelebb be fogja mutatni.

Az eszme egyhangú helyesléssel találkozik s az ezen célt szolgál propaganda a lapokban sürgősen eszközendő.

K. m. f.

Grigány Gyula
jegyző

1919

Dr. Szabó Simon
elnök

Jegyzőkönyv felvétel az ungvári „Руська Рада” heti gyűlésén.

9.

A Magyarországi Ruszinok Néptanácsa heti gyűlésének jegyzőkönyve Ungvár, 1919. január 16.

(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od. zb. 6., f. 4.)

*

Jegyzőkönyv

mely felvétel, 1919 év január 16-án a „Руська Рада” heti gyűlésén.

Elnök: dr. Szabó Simon. A jegyzőkönyvet dr. Grigány Gyula vezeti.

Tárgy

1. Az elnök jelenti, hogy az utolsó gyűlés óta a cseh-szlovák csapatok megszállták Ungvár városát, amellyel szemben passzive viselkedünk. – Egy másik

¹³⁰ Kiskolon, Kolonica (Szlovákia)

¹³¹ Nagyábránka, Локіть (Ukrajna)

¹³² Galambos, Голубине (Ukrajna)

¹³³ Beregpapfalva, Ділок (Ukrajna)

nagyobb dolog is történt egy hét óta, annak ellenére, hogy a X. néptörvény egyenesen kimondta, hogy a négy rutén megyében csakis ruszin lehet a főispán, a minisztérium mégis Szabó Zoltán, ungvári főispánt, aki nem ruszin, nevezte ki Ung megye főispánjává. Ezen jogsérelem ellen az intéző bizottság tiltakozását jelentette be a miniszterelnöknél, a belügyi és nemzetiségi miniszternél — Folytatólagosan jelenti az elnök, hogy a ruszin miniszter egy gk. templomot és papi lakot Izán¹³⁴ jogtalanul átadott a skizmatikusoknak. Az intéző bizottság ez ellen a legerélyesebben tiltakozott. Az előadottak helyeslőleg tudomásul vették.

2. Bejelentetnek Kispásztély¹³⁵ és Ungsasfalva¹³⁶ csatlakozásai és panaszai.

Tudomásul szolgál, a panaszok áttétnak az illetékes kormány biztosokhoz.

3. Flenyó János arra figyelmeztet, hogy antalóczi¹³⁷ gyár a Ruszka Krajnáé.

Gulovics T. felszólalása után a Рада azon véleményen van, hogy ezen gyár a hadügyi kincstár tulajdona.

4. Volosin Á. felolvassa a Duchnovics Irodalmi Társaság szabályait.

A Рада véleménye az, hogy, ha majd többen hozzászólottak a lapokban a kérdéshez, kitűzendő a megalakulás napja.

K. m. f.

Grigány Gyula

jegyző

1919

Dr. Szabó Simon

elnök

Jegyzőkönyv felvétel az ungvári „ruthén tanács” heti gyűlésén.

10.

A Magyarországi Ruszinok Néptanácsának jegyzőkönyve Ungvár, 1919. február 13.

(Forrás: KTÁL Fond 1134. op. 1. od. zb. 6., f. 5. lap)

*

Jegyzőkönyv

mely felvétel Ungváron, 1919. év február hó 13-án, a „Руська Рада” gyűlésén.
Elnök: dr. Szabó Simon, a jegyzőkönyvet dr. Grigány Gyula vezeti.

Tárgy

1. Napirend előtt – sürgős elutazása miatt – Kossey Elek alelnök betérjeszti és részletesen megmagyarázza az általa megalkotandó „Ruszin Népszövetség” alapszabály tervezetét s egyúttal kéri a Рада ezen irányú erkölcsi támogatását.

A tervezet a Рада messzemenő erkölcsi támogatásában fogja részesíteni.

2. Felolvastatik a múlt ülés jegyzőkönyve.

Hozzászólás nem lévén, változatlanul hitelesítetik.

¹³⁴ Iza, Iза, (Ukrajna)

¹³⁵ Kispásztély, Пастілки (Ukrajna)

¹³⁶ Ungsasfalva, Ірлява (Ukrajna)

¹³⁷ Antalóc, Анталовці (Ukrajna)

3. Dr. Szabó Simon részletesen elreferálja a Masaryk cseh-szlovák állam elnökének kiküldöttjével – Spirecky kapitánnyal történt tanácskozását úgyszintén az eperjesi Раданak kiküldött négy tagjával történt megbeszéléseket. A Рада egyenes megbízása szerint a kiküldöttekkel végleges megállapodás nem történt, hanem a nekik adott válasz lényege abban állott, hogy nép nélkül most nem lehet politikát csinálni, akinek kell a nép, az járjon utána.

A Рада az elnök által előadottakat tudomásul veszi.

4. Gebé Péter Рада-tag a f. é. február 8. és 9. tartott Рада üléseknek, illetőleg a ruszin minisztérium kiküldötteivel történt tanácskozásoknak corollariuma gyanánt egy Nyilatkozat-tervezetet olvas fel és kéri a Раdat, hogy azt a jelen ülésből kifolyólag dr. Szabó Oreszt miniszterhez juttassa el.

A Рада behatóbb tárgyalás után az előterjesztett Nyilatkozat megtételét egyhangúlag helyesli. A végleges szöveget pedig az irattárba helyezetteti s a minisztert jegyzőkönyvben értesíti a Nyilatkozat szövegéről.

K. m. f.

Grigány Gyula

jegyző

1919

elnök

Jegyzőkönyv mely felvétellett Ungváron 1919. II. 13-án a „Руська Рада” gyűlésén.